

M. MEOS

Wirumaa I. jaoskonna koolinõunik

MEIE KOOL

M. MEOS

Wirumaa I. jaoskonna koolinõunik

MEIE KOOL

~~6198~~

2.

U.-ü. „Sõna“ trükikoda Rakveres Lai tän. 27

A 3784.

15483198

Meie kool.

Zuba mitmendat põlwe meie rahwa juures on kool olnud sarnaseks asutuseks, mis on pakkunud rahwale sagedat kõneainet ja millega tegemist on tulnud teha wanal ja noorel. Wanemad inimesed käisid talwe õhtutel „koolitares“ palwetundidel, mida korraldasid tolleaegsed „koolmeistrid“. Sagedasti oli küllarahwal kokkupuutumist „Kooli Madu“ ehk „Kooli Jaaniga,“ nagu warem kooliõpetajaid ka nimetati; „koolmeister“ oli alaline küllaline perekonnapidudel, toimetades waimulikke talitusi; „koolipapa“, kui targema isiku juure külas, tuldi nõu ja juhatusst küsima. Kool oli koht, kuhu kogusid ka külla noored laulu- ja muusika harjutustele. Perekonnas, kus lapsed olid, ei läinud päewagi mööda, kui mitte koolist ega „koolmeistri“ ei oleks kõneldud; lastele tuletati sagedasti kooliminekut meele, öeldes: „Opi hoolega! Kui kooli lähed ja lugeda ei mõista, siis paneb koolmeister sind nurka!“ Ehk: „Tee, tee wallatust, pois! Küll sind koolmeister koolis karistab“ jne. Ja kui „koolmeister“ peresse tuli lapsi „loetama“, siis tuli sagedasti lapsi otjida ahju ehk kapi tagant ja woodi alt, kuhu peitu mindi „koolmeistri“ eest. Nõnda pidasid kool ja „koolmeister“ meeli elewil, iseäranis lastewanemate ja laste juures.

Wanemad saatsid lapsi kooli lugemist, kirjutamist ja laulmist õppima; usuõpetus tema kiwinenud kujul oli koolis muidugi pea õppeaineks. Uja jooksul suurenesid nõudmised kooli wastu. Koolide Wene haridusministeeriumi alla saamisega hakati koolides, Wene walitsuse nõudel muidugi, Wene keelt õpetama. Siljem sai Wene keel õppekeeleks, nõnda et kõiki aineid, peale usuõpetuse ja emakeele, pidi ka algkoolides Wene keeles õpetama ja õppima. Rahwas leppis selle walitsuse nõudmisega: oli ju Wene keelt tarwis „kroonut teenides“, wäljaspool kodu ametit otjides ja walitsuse asutus-

tega läbikäies. Rahwas hakkas weel rohkem wõdraid keeli nõudma, arwates, et wõdraste keelte mõistmises seisabki haridus. Sarnane ekslik arwamine wõdraste keelte kohta ei ole weel praegugi rahwa seas kadunud; ifka on kuulda weel üteluji: „ta on haritud inimene — mõistab nii ja nii palju keeli“! Peab kohe tähendama, et meil wõdra rahwa ifke all olles ja ebaloomulikkudes tingimustes elades, kus haridust wõis omandada ainult wõdras keeles, wõis sarnane arwamine wõdraste keelte kohta maad wõtta. — Wanemad tahtsid oma lastele haridust anda selleks, et lapsed saaksid „kergema elu“ peale väljaspool kodu. Kui aga laps pidi koju jääma, näit. isa koha peale peremeheks, siis arwati, et tal haridust tarwisiki ei ole ja teda ei saadetudki sunduslikust „külafoolist“ kõrgemasse kooli.

Sarnased arwamised ja nõuded olid meie rahwal kooli, tema töö ja töö sihtide kohta olemas. Ja olud aitajid kaasa nende arwamiste püümiseks.

Geesti rahwas ise oma riigile aluse panemise järele ei wõinud rahwa kooli endisse olekusse jätta. Kool tuli põhjalikult ümber luua siisemiselt ja wälimiselt, teda tuli wabastada wõdrastest wägivaldsetest köidikutest, mis takistasid meie lapsi ja rahwast loomulikult wäljaarene- mast. Seda ümberloomise tööd alustati kohe pärast Wene suurt rewolutsiooni 1917 a., kui wähegi wabamad tuu- led hakkajid puhuma. Palju on suudetud lühikese ajaga juba lorda saata. Meie koolid on kogunisti teiseks muu- detud: õppekeeleks alg- ja keskkoollides ja osalt ka üli- koolis on õpilaste emakeel, nii nagu loomulikult on iga rahwa juures, kes ise oma kooli asja juhib; endise ko- metalwelse külafooli asemel on sunduslikuks kooliks kõigile lastele esialgselt neljaaaastane algkool, mil- lele juure tulewad weel ja sunduslikuks saawad wiies ja kuues õppeaasta kahe täiendusklassiga, nõnda et iga meie riigi kodanik peab edaspidi sunduslikult kuueklas- silise algkooli kõpetama ja kui ta ei lähe edasi kesk- ehk kutsekooli, siis weel täiendusklassides kaks aastat õppima. Õppekawade ühtlustamise läbi on õpilaste ühest koolist teise peajemine palju kergem, kui see warem oli.

Tööd kooliuuenduse alal kestawad edasi. Kaste on

riigil ja omavalitsuste asutustel aineliselt kõiki tarvilikke kawatšugi läbi wiia. Raskugi tuleb ka weel sealt poolt, kust neid kõige wähem oodata peaks olema, see on — rahwa enese poolt. Rahwas peab ikka weel jeda koolitööd ja töösihti heaks, mis oli waremalt ebaloomulikkudes oludes. Meie uuest koolist on seltskonnal tumedad aimud, mille tõttu paljudel seltskonna liigetel on tekkinud waenulikkus kooli, mõnes kohas ka kooliõpetajate ja kogunisti kooliwalitsuse wasta. Sarnase seisukorra juures ei wõi kooliuuendustel tarwilikku edu olla ja ka koolitööl soowitawaid tagajärgi. Käesolewad read on kirjutatud selleks, et tutvustada seltskonda meie uue kooli ja tema tööga, et siis seltskond hakkaks koolitööd õieti hindama ja selle tagajärjel omalt poolt kõik teeks, et kooli uuendused saakšid kiiremini läbiwiidud ja koolitöö tarwilikult edeneks.

Mis on siis kooli ülesanne, tema töö? Peab tähendada, et kool jätkab jeda tööd, mida kodu alustab, ja see ühine töö kodul ja koolil on lastekaswatus. Lapši peame kaswatama, kui tahame kultuur-rahwas olla, metsrahwa juures ei ole lastekaswatust. Ka meie kodu on jeniini lastekaswatuse peale wähe rõhku pannud. Rohkem kõneldakse kodus paljudes perekondades loomakaswatusest, kui lastekaswatusest. Ka koolilt nõuawad lastewanemad eriti rohkem õpetust kui kaswatust, kindlat wahet tehes õpetuse ja kaswatuse wahel.

Igal tööl peab oma otstarb olema. Mis on siis kaswatus ja mis on tema otstarb? Kaswatama tähendab — paremaks tegemise wõimet noorsoos edendada ja eluwäärtusi edasi anda. Kaswatuse sihtiks on — saada kaswatuse läbi — kõlbline isik, kindel iseloom, hea tahtmine, töowõim, tööhimu ja töörõõm.

Nõnda näete, et kaswatuse sihtide hulgas on rohkesti üteluši, mis tööd tähendawad. Inimene ja töö — neid lahutada ei saa. Töö ei ole, nagu oleme jeda ikka harjunud kuulma, inimsoole patu palgaks, millest peame püüdma lahti saada, waid töö alles annab inimesele tema wäärtuse ja on ka inimese kõlblusele ja kindlale iseloomule aluseks. Inimene on jeniikaua inimene, kuni ta tööd teeb. Wõtke inime-

jelt töö ära, ja ta langeb ja saab loomast alamaks. Ma ei mõista töö all orjust, kus piitsa hirmu all tööd tehakse, waid tööd, mis inimene heameelega teeb, mis tegijale sisetult mõnu, lõbu ja rahuldust pakub. Peab tähendama, et mitte iga töö ei too inimesele sisetult rahuldust, waid töö, mida tehakse nõnda ütelda ihu ja hingega, mida püütakse võimalikult hästi teha. Hästi teha püütud töö ja hästi walmis saanud töö — see on juuremaks rõõmuks, juuremaks sisetuleks rahulduseks ja ka juuremaks tasuks töötegijale. Seda tasu inimeselt ära wõtta oleks inimese häwitamine.

Kas on ka meil sarnaseid inimesi, kes sisetule tungi tõttu tööd teewad? Neid on, ehk küll wähe. Neist ei osata aga aru saada; nende tungi tööd teha seletatakse sagedasti omakasupüüdmisega, auahnusega jne. Lapsed on aga peaaegu kõik sarnased, kes ihu ja hingega tööd teewad. Kas lapsed siis ka tööd teewad? Küsite. Jah teewad! wõib julgesti wastata. Laste töö on mäng. Juba hällis liikudes püüab laps kord ühe kord teise käega hälli kohale riputatud mänguasjakest, ja misjuguuse hoolega jeda tehakse! Kui laps kõndima hakkab, kas jätab ta siis ühtegi asja puutumata? Mida siis kõike mänguasjadeks ei tarwitata? Ja kepp on hobuseks, mille seljas ratsutatakse, samaks otstarbeks tarwitatakse tooli jne. Ja tütarlastel need nukud, tited! Mis nendega kõik ära tehakse! Kui tuleb kewade, kas jõutakse siis weel mõnda last toas kinni pidada? Kus nad siis on? — Nias, wäljal, aasjal, liiwaaugus jne. Ja misjuguuseid mängusid seal kõike ei mängita? Küll tehakse seal mägesid, küll aedu küll ehitatakse maju, küll künatakse põldu, aga ikka sarnase hoole ja hurwiga, et waewalt juure tulnud wõõrast tähele pannakse. Kas ei ole küllalt õhtuti wanemate juust laste kohta ütelist kuulda olnud: näe, läksid juba hommiku wälja, aga ei ole weel tagasi tulnud. Ja terve päew mängitakse ja unustatakse sagedasti selle juures sööminegi ära.

Tuleb küsida, millega seletada jeda laste tungi mängu järele? Mis pärast lapsed püüawad nii liikunud olla? Kas ei oleks parem lapsepõlwe tegewuseteta olekus mööda saata, nagu joowiwad jeda paljud täiskaswanud eneste

kohta? Mitmed lastewanemad näeksid ka heameelega et nende lapsed wähem liigufsid, wähem wanemate arwates, „wallatust“ teeksid: kuluks ju lastel wähem riidet ja ei tuleks ka õnnetusi ette, mida hüpates ja jookstes wõib juhtuda. Olgu tähendatud, et kui laps liigub, jookseb, mängib, ta seda teeb loomusunnil, nii kui jündind laps kirjutab oma juufese wälja emarinna järele. Liikumine on elu. Laps on nõrk keha ja waimu poolest; mõlemate poolest peab ta aga tugewamaks saama ja saab seda lapsepõlwes liikumise, mängimise läbi. Igal ühel on selge, et keha liikme tugewus tuleb liikumisest, liikme tööst. Tuletage meele seppa tema tugewa käega!

Ka waimutegewus kasvab waimutöö läbi. Weike laps tunneb wähe oma ümbrust, tunneb wähe asju, ei tea asjade wormi, wärwi, raskust, nende kasulikkust ega kahjulikkust jne. Kõige sellega peab aga laps tuttawaks saama, laps peab waimu tegewusse pannes waimu poolest tugewamaks saama, wäljaarenema. Mis teie arwate, missal areneb laps paremini, kas siis, kui ta isa-ema sõna kuuldes ilusasti paigal istub, wõi siis kui ta oma mänguseltsilistega jookseb ja hüppab, mängides asju ise näeb ja katsub ja õpib neid tarwitama? Ilma pikema mõtlemiseta annaksite teisele seisukohale õiguse. Jah, mäng on lapse elu. Kui keegi tahaks lastelt mängu wõtta, see halwaks laste elu, takistaks laste loomulikku arenemist, häwitades loomuliku arenemise tingimused, samuti kui keegi istutaks puu warjulisse kohta kehwa mulla sisse. Laps omandab mängides õige palju muljeid. Üks lapse waimlise arenemise uurija kirjutab selle kohta, et laps wõtab kolme esimese eluaasta jooksul enesesse oma ümbrusest niipalju muljeid, kui rändaja oma teekonnal ümber maailma.

Laps ei arene aga mitte üksi wälisilmast muljete wastuwõtmise läbi, need muljed peab laps waimus läbitöötama, äraseedima ja neid ka wäljendama. Wäljendamise abinõuks ongi lapsel rääkimine, liigutused, mäng. Kui laps oma waimuga ainult wastu wõtaks, siis upuks ta wälismuljete all ära ja ei saaks waimuandeid ja wõimeid wäljaarendada jõududeks. Särjeli-

litult, lapse korralitult arenemiseks on tarvis kolme asja: 1) välisilmast õigete muljete saamine meelte organide, nagu: silma, kõrva jne. kaudu, 2) muljete waimus läbitöötamine, korraldamine ja 3) väljendamise ehk ennaft awaldamise läbi wõimete jõududeks kujundamine. Jääb üks neist ära, siis on lapse arene mine puudulik, samuti kui kümnest ollusest, mida põllu mehe teades põlluwili tarwitab kaswamiseks, üks ollus ära jääb ehk on teda mullapinnas wähe, siis ka wili selle tagajärjel kiratseb.

Kooli ülesande juure lastekaswamise asjus üle minnes tuleb tähendada, et need tingimused, mis on tarwilikud lapse arenemise jaoks kodus, maksawad ka koolis. Nüüd waatame, kuidas peeti wanas koolis lapse loomuliku arenemise tingimusi koolis.

Meie kodune õpetus ja wana kooli töö seisis pak tumises; lapsel tuli ainult wastu wõtta ja enamasti päheõppimise teel. Enne kooliminekut pidi „korralikul“ lapsel ikka wiis peatükki katekismusest ja ükskord üks peas olema. Ja koolis — ikka kõik pähe: kirikulaulud ja piibllilood, ajalugu ja maadeteadus, lugemisraamatust ka lugemistükid jne. Arwati, et päheõppimises on kõik koos — tarkus, haridus ja ka usk. Paremate annetega lapsed õppisidki kõik, mis ette anti, pähe ja said tunnis tustel head numbrid, kuna keskmiiste ja wäheste anne tega lapsed päheõppimise juures palju ja sagedasti asjata waewa nägid. Mis pähe õpiti, ei seisnud ka kaua mee les, sest mälu on äraandlik. Warsti olid kõige paremini pähe õpitud tükid meelest läinud, neid pidi jälle uuesti õppima. Kas jõuate meele tuletada, mitu korda olete teie omas noorespõlwes katekismuse „peastlugemisi“ pida nud meeletuletuseks uuesti kordama, ja kas on uad teil nüüd weel peas? Kui palju kallist kooliaega kulutati „peastlugemiste“ kordamiste peale ära?

Õppimine ei pea olema mitte üksi mälu koorma mine, waid ta peab ühtlasi ka lapse waimu arenda dama. Päheõppimist wõiksime aga nimetada lapse arenemise järkudest ainult esimeseks astmeks, see on wastuwõtmiseks, mis siiski wäga ühekiilgne ja kitsas on. Teisi arenemise tingimusi — aine iseseiswat läbi-

töötamist ja mitmekülgset väljendamist endises koolis ei olnud. Kui ehk keegi ütleb, et warem õpilased väljendasid ennast ka, väljendasid sõnas, peast ülesüteldes, siis peab selle kohta tähendama, et sarnasel väljendusel ei ole kaswatusliht tähtsust, sest waimline aine läbitöötamine jääb wahepealt ära. Zmelik on endisi kooliaegu meelde tuletada. Spitti pähe ka keefkoolides terwed raamatud ja sõnasõnalt, mida õpetajad sagedasti ka heameelega nägid. Sarnase töö juures juhtus ka täiskaswanute inimestega iseäralisi äpardusi. Tuleb meele juhtumine omast koolielust, kus üks hea õppija korra tundi ülesütlemata kutsuti, aga sõnagi juust ei saanud. Kui õpetaja sarnase asja üle imestust awaldas, siis tähendas õpilane, et ta olla alguse sõnad ära unustanud, ja kui õpilasele need sõnad meele tuletati, siis wõis ta terve tunni „ilusasti“ ära jutustada.

Päheõppimist ei wõi täiesti hukka mõista; teda on tarwis mälu kindlustamiseks, aga pähe wõiwad õpilased õppida ainult seda, mis nende jõukohane ja mis on läbi seeditud; päheõppimine ei wõi aga kuidagi ainsamaks wastuwõtmisewiisiks olla.

Kui keegi tahaks tõendada, põhjendades ütelse peale — ema tuntakse ära lapsest, et endine kool hea küllalt oli, sest meie tublid isamaa pojad ja tütreid, Eesti riigi rajajad, on kõik pärit endisest koolist, siis peab ütlemata, et koolid ei saa nende meeste tublidust küll enese teenuks lugeda. Inimesed on pidanud enese arendamiseks ise wäga palju tegema, selle juures sagedasti kannatades endise kooli wildaka töö tagajärgede all.

Endine kool pani seisma lapse loomuliku arenemise ja kaotas noorinimeses tööhinnu. Lapse arenemine kodus mängides on harilikult loomulik, laps ei wõta vastu midagi walmina, waid uurib asju, uurib nähtusi ja nende põhjuusi; sagedasti on laste juust kuulda küsimust: mispärast? Lapse koolitulemise järele tõmmati koolis kõigele sarnasele lapse tegewusele kriips peale: laps pidi kõike seda, mis lapse arusaamisest üle käis, walmina vastu wõtma; asjadega tutvunemisest ja aine iseseiswast läbitöötamisest ei olnud juttugi. Peas seeditud mõtteid püüab laps sõnas ja mängides teos awaldada; laps on

alati huwitusega tegem, nagu eespool nägime. Mis tegi aga endine kool selleks, et laps oleks wõinud töötades edasi areneda? Mitte midagi! Kas ei olnud sellega lapse loomulikule arenemisele koolis lõpp tehtud? Kas siis ime, kui koolis noored inimesed tööst ära wõõrdujad ja wanemad jagedasti kaebama pidid, et kool teeb inimesed laisaks.

Sarnases seisukorras oli meie kool. Wõõra rahwa ikke all olles ei saanud meie oma kooli parandamiseks midagi ära teha. Müüid aga kahelduse jõuga tööle, eest ja kõrwalt wedades ja tagant lükates, et kooli asja paranemine hooga edeneks!

Uue kooli loomise juures ei ole meil tarwis otjides pimedastpeast kohada, ega midagi enne kuulmatat kooli-uuenduse aluseks wõtta; meil tuleb ainult tutwuneda koolioludega teiste kultuurrahwaste juures, kel alati on wõimalik olnud ise oma koolielu juhtida ja kes ka kõik on teinud selleks, et koolitöö oleks õigetes rööbastes, et kool oma otstarwet täidaks.

Endise kooli peawiga, nagu juba ka eespool nägime, seisis selles, et tema pakkus lastele walmist materjaali, lapsi taheti walmis materjaaliga üle ujutada; arwati, mida rohkem kool jõuab pakkuda ja laps wastu wõtta, seda rohkem pidi sihile lähemale jõutama. Ei wõetud arwesse, et iga õpetuse juures peaksi on arenenud laps ise, õpetus ei pea ainult lapse mälu koormama, waid ka last arendama; loomuliku arenemise tingimustest jäeti aga ära aine iseseisew läbitöötamine, wäljendamine. Nus kool tahab ka neid kahte wiimast arenemise nõuet koolitöö juures silmas pidada. Selleks on õppekawad ja õppewiis põhjalikult muudetud. — Õppekawast on mõned endised ained wälja jäetud ja on uusi aineid, jisse wõetud ja just sarnaseid aineid, mis wõimaldavad lapsele mitmet wiisi ennaast awaldada — wäljendada; need ained on — joonistamine, sawitöö ehk woolimine ja mitmesugused käsitööd.

Koolitöö ja üldse kõige kaswatuse ja õpetuse siht on last kõigekülgselt wäljaarendada. Ka wälismeelte orgaanid, nagu silmad, kõrwad jne., tahawad wäljaarendamist, et nad meile wälisilmast paremini ja õigeid muljeid

annakšid. Suur Sassa luuletaja Goethe tähendab ühes oma kirjas: „Loomad, nagu wanasti räägiti, õpivad oma liigete, orgaanide kaudu; mina liisan siia juure: ka inimeste juures on see nõndawiisi; inimesed wõivad aga omalt poolt ka oma orgaane õpetada“.

Harjunud film, näit., näeb palju rohkem, kui harjumata film. Et välismeelte orgaanid harjutuste tõttu wõivad märksa paremini töötada, selle tõenduseks juhin tähelepanu pimedale inimesele peale, kes warem nägija oli. Kui inimese filmid terwed olid, siis oli tema nahatunne, korpamine wähe wäljaarenenud; filminägemise kaotuse järele oli inimesel tarwis rohkem käega katsuda ja katsudes asja fuju, asja pinda jne. tundma õppida, mida warem filmaga nähti. Sarnaste harjutuste tõttu areneb pimedale nahatunne õige peenelt wälja. Ja pimedatel ongi wäga hea nahatunne, mis igalühel tutaw.

Harjutuste läbi arenewad orgaanid. Töö, ka kooli käsitöö harjutab filma, harjutab kõrwa, kätt jne., mille tõttu need paremini oma ülesandeid täitma hakkawad. Käsitöö ei ole mitte ainult „käte töö“. Kõik meie liikmed on ju meie mõtlemise keskpunkti peaju käsitada; järjelikult, käsitöö on juureks waimuharimise abinõuks. Waim töötab, et kätt töö juures juhtida asjale õiget wormi andma, tööd parandama ja korraldama. Tööl koolis on ka weel palju teisi kaswatuslisi wäärtusi, näit.: laps töötades näeb, et asi saab oma wäärtuse siis, kui ta lõpulikult walmis on; see õpetab last püüwusele töö juures. Kui asi on halvasti wälja tulnud, siis kipub laps kohe parandama, ümber tegema; see harjutab lapses tema otsustamiswõimet, kindlustab tema tahtmist. Laps püüab asja nõnda teha, et ta ilus wälja näeb, püüab asja õpetaja juhataste järele kaunistada; sellega areneb lapse ilutunne.

Sagedasti puudub inimestel huwi töö vastu, nad ei tunne tööst rõõmu, teewad tööd orjalikult. Ka neid puuduşi peame püüdma kaswatusel juures kaotada; kooli käsitöö aitab selleks juuresti kaasa. Ma ei ole kuulnud üheltki õpetajalt, et lastel kooli käsitöö vastu huwi ei oleks, kui wähegi korralikult osataks.

tööd juhatada. Õpetajad räägiwad ainult fuurest röö-
must, mida lapsed tunnewad iga asja walmisjaamise
järel. Ja miks ei peaks lapsed röömustama? On ju
iga walmisjaanud asi nende eneste waimusiinnitus,
nende jfemise ilma nähtawa kujuna awaldamine. Rää-
gitakse, et Suur Waim maailma loomise järel olewat
rahuldust tunnud. Samasugust rahuldust ja headmeelt
tunnewad lapsed enese walmistatud asjade üle. Nõnda
jiis kooli käsitööga hoitakse alles ja kaswatatakse huwi
ka iga pärastise töise töö vastu, mis ootab lapsi ees
koolist lahkuuise järel.

Kooli käsitöö ja joonistamine aitawad ka wäga palju
selleks kaasa, et õpilased teisi õppeaineid hakkawad pare-
mini mõistma ja neist kindlamad ja kauakestwad muljed
saawad. Joonistamise ja käsitöö läbi antakse sellele,
mis warem furnud sõnas meele jäeti, ehk millest wil-
dad ettekujutus saadi, nähtaw kuju ja selle juures selgub
asjade õige nägu. Üks õpetaja rääkis, kuidas tema õpilane,
kuuldes sakslaste kiwiheitmise masinast sõjas wanade
eestlaste vastu, samasuguse masina walmistamisele asus.
Weikese pildi järele, kus üksikuid masina osajid sugugi
näha ei ole, oli töö raske, aga uurimiste ja haruta-
miste järele tehti masin jiiski lõpulikult walmis. Mis-
sugune heameel lapsel! Laps ei saanud masina walmis-
tamise läbi mitte ainult õige ettekujutuse masinast ja
tema tegewusest, waid see lapse töö andis lapsele elawa
ja kauakestwa mulje kogu selle aja kohta, mil kiwiheite
masinat tarwitati.

Koolis ei ole töö jiis mitte selleks jisse seatud, et
mõnele käsitöö harule alus panna, waid kooli käsitööl
on eestkätt mitmekülgne kaswatusline tähtsus. Seda tea-
des, miks peaksiine jiis kooli käsitöö kohta weel teisi nõud-
misi üles seadma? Sagedasti on aga kuulda arwamisi,
nagu peaks kooli käsitöö tundidel ainult seda tehtama,
sarnaseid asju walmistama, millel praktiline tähtsus,
mida elus tarwis läheb. Kas lapse mängu juures wal-
mistatud asjadel on praktiline tähtsus? Lapsed ehitawad
mängides majad, külad, linnad ja sealsamas on nad
lapse enese käe läbi maa pealt jälle ära pühitud. Dme-
tigi ei sõanda keegi õige lastekaswataja lastelt mängu

wõtta ja lapsi sellega arenemata tompudeks muuta. Mis pärast peaksi me nõudma siis kooli käsitöölt igal juh- tumisel praktilikkust?

Argu siis ka lastewanemad nurisegu, kui iga asi, mida valmistatakse kooli käsitöö tundidel kas janiist, papiist ehk puust, just elus tarwis ei lähe. Praktiliste asjade valmistamine käib noorematel koolilastel sage- dasti üle jõu ja sel tööl endal ei ole laste kohta nii suurt kaswatuslist, pedagoogilist tähtsust.

Nut kooli tema töö ja töötamise wiisi järele nime- tatakse töökoollis, wastandiks wanale õppekoolile kus õpilased ainult õppijid, walmilt wastu wõtjid. Nus kool ei kauna sellepärast töökooli nime, et temas käsitööd tehakse. Mitte see, mis koolis tehakse, waid see, kuidas tehakse, annab koolile nime. Saksa õpetlane Dr. Karstädt tähendab: „Töökoollis wõib ennemini nimetada niisugust kooli, kus käsitöö puudub, aga on saawutatud õpilaste iseseisew waimline töö, kui jarnast asutust, kus käsitööd õpetatakse passiivselt—ilma waimlise tegevuseta“. Nõnda on siis koolis töö ikka ainult lapse wäljaarendamise abi- nõuks; kui teda aga ei osata abinõuks tarwitada, siis wõib kergeste kool, kus küll ka tööd õpetatakse, mitte töö- kool olla, kui seal puudub õpilaste waimline isetegewus, aine waimliselt ümbertöötamine ja äraseedimine.

Nutest ainetest meie uues algkoolis oleks weel nime- tada wõimlemine ja kodulugu. Wõimlemise otstarb on peaasjalikult — keha karastamine, mida wäga tarwis on, sest ainult — terwes kehas on terve waim. Teise aine — koduloo siju määrab ära aine nimetus. Koduloo tun- didel tutwunewad õpilased kõigea, mis on kodu ligemas ja kaugemas ümbruses, kõikide asjadega, nähtustega ja nende wahelkordadega. Kui arwatakse, et laps on nen- dega küllalt tuttaw, siis eksitakse. Laps ei tunne kella, ta ei tea, kust tulewad pilwed ja mis nad on, ei tunne tuule tekkimist; ilma kooli abita tuntakse ümbruskonna taimedest, lindudest, loomadest, putukatest jne. mõnda üksikut ja sedagi ainult nimepidi, pealiskaudselt; ei tunne laps naabri külasid, waldu, kihelkonde ja linne. Kõik see peab lapse teadmises elawaks jaama, kõike seda peab laps teadlikult õppima ja teeb seda koduloo tundidel.

Kodulugu õpetatakse algkooli esimestes klassides ja pannakse sellega tugew alus wanemates klassides õpetatavatele ainetele, nagu loodusloole, maadeteadusele ja ajalooloole. Koduloo siht on ühtlasi ka last igakülgselt arendada kõige abil, mis laps ümbruskonnast juba teab ja mida ta tundma õpib.

Koduloo, loodusloo ja maadeteaduse õpetamiseks wiidakse sagedasti õpilaste kooliseinte wahelt wälja loodusesse, korraldakse õppekäike. Õppekäigud ei ole mitte asjata aja raiskamine, nagu mitmedki seda arwawad, waid on loomulik õppewiis: looduse asju looduses eneses wadeldes õpiwad õpilased loodust paremini tundma, kui raamatute furnud kirjatahe järele.

Uus kool nõuab ka uusi õppewiise.

Ei saa kõike, millega koolis tarwis tutvuneda, näha looduses loomulikult; paljud asju ja nähtusi peame tundma õppima klassitoas teisel teel, tarwitades selleks mitmesuguseid õppeabinõusid, nagu pilte, kaarte, mudelid jne., mis koolil peawad olema.

Tutwunedes uue kooli töö ja töösihtidega, peakõige jätkma palju etteheiteid koolile tegemata, muu seas ka etteheite, et uus kool annab õpilastele wähe koduseid töid. Wana kool nõudis, nagu eelpool nägime, et kõik õppetükid pidid õpilastel sõna-sõnalt peas olema. Põhõõppimiseks kulus õpilastel kodus wäga palju aega ära; seda nägid wanemad ja järeldawad sellest, et wanas koolis oli lastel rohkem tööd. Kui aga meele tuletada, seda, millest ka warem jutt oli, et pähetuupimisel suurt wäärust ei ole ja ta sellepärast uuest koolist peab ära jääma, siis on ka arusaadaw, mispärast praegustel koolilastel algastmel on kodus märksa wähem õppida, märksa wähem raamatute juures istuda.

Mis wõiksid siis seltskond ja lastewanemad ära teha koolitöö edendamiseks ja koolielu paremale järjele tõstmiseks? Selleks on neile meie demokraatilises riigis wäga laialdane tegewuswabadus jätud. Rahwas wõib näidata ja näitab ka oma koolikorraldustöö läbi oma tõsi nägu, näitab ühtlasi, kuipalju on tal arusaamist haridusest. Mida arusaajam ja haritum rahwas, seda paremal

järjel on temal ka koolid. Seda võib tähelepanna, mõrrelbes riike üksteisega ja ühikutes riikides teatavaid maakohti. Wiljandimaal, näit., ei ole kuskil enam sarnaseid wiletsaid koolimaju, kui Wirumaal ja ka mõnes teises maakonnas weel väga mitmes wallas näha võib. Kui wallas on pooleli jisselangenud koolimajad ja midagi ei ole äratehtud nende korraldamiseks ja uute majade ehitamiseks, siis ei saa jeda nähtust muuga seletada, kui walla rahwa arusaamatusega ja tema madala hariduslike tasapinnaga. Ütelused, rahwas on waene, rahwas ei jõua ehitada, ei taha igakord tööle wastata. Olen näinud külasid, kus kõik kohaomanikkude elumajad on suured toredad ehitused, kahe-kolme korstnaga, talu korwalised hooned ei jäta midagi soowida, aga kool küla keskel kiratseb aastakümnete jooksul wanas madalas ja poolpimedas rehetare kambrikeses. Ühikud ehitawad enesete suurepäralised hooned üles, aga terve kogukond ei saa oma laste jaoks ühte korralikku koolimaja üles ehitada! Kes julgeb sarnasel korral tõendama tulla, et kool kiratseb rahwa majandusliku kitsikuse pärast?

Rahwas peaks omawalituste etteotsa walima arukamad isikud, kel on hariduse tähtsusest õige arusaamine, siis edeneks ka jõudsamini koolide korraldusajä. Omawalituste asutuste juure on loodud haridusosakonnad ehk kooliwalitused, kelle eesotsas on wallas, linnas ja alewis kooliwanemad. Haridusosakondade ülesandeks on walla- ja linnawalitustele abiks olla haridustöö edendamises, ehitades walitustele ettepanekuid ja eelarweid haridusalalt ja neid kaitstes nõukogudes. Ühtlasi hoolitseb kohalik kooliwalitus selle eest et haridusasjus tehtud otsused saaksid täidetud. Koolikohustuslike laste kooliskäimise eest hoolitsemine on kohalike kooliwalituste suurem mure. Koolikohustuslikeks loetakse esialgselt kõik lapsed, kes kooliaasta alguseks 1-seks augustiks on saanud 9 aastaseks ja jääwad koolikohustuse alla kuni nad neljaastase algkooli on lõpetanud. Nooremalt kooli ilmunud lapsed wõtawad koolikohustuse wabahtliliselt waremalt eneste peale. Aga ühikukooli ligemaks korraldajaks on kooli hoolikogu. Hoolikogus on ehitajad kolme asutuse, nimelt: kooli õpetajate, oma-

walitsuse asutuse (walla- ehk linna nõukogu) ja lastewanemate poolt. Ehitajate arm oleneb õpetajate arwust koolis. Hoolekogu on tähtis asutus kooli juures; tal on suured õigused ja ka juured kohused, mille hulgas oleks nimetada: õpetajate kandidaatide ettepanemine waliwale asutusele, õpetöö pealtkuulamine oma esitaja kaudu, kooli kapitaalide ja waranduste üle walitsemine, kooli arwepidamise rewideerimine, kooliteenija ametisse määramine jne. Kõike seda on hoolekogud seni enamwähem täitnud. Järewalwamisega oma kooliringkonna laste korraliku kooliskäimise üle ja trahwide määramisega lastewanematele nende laste wabandamata põhjustel koolist puudumise pärast — sellega ei saa paljud hoolekogud hakkama, ehk see ka on nende tähtsam kohus. Trahwid jäetakse sagedasti määramata, ehk küll kindel on, et lapse koolist puudumist ei saa millegagi wabandada, ehk puudumise põhjuseks on kodune töö, mis wabandaw ei ole. Tehakse enamisti seda sellepärast, et trahwitataw on naaber; kardetakse — naaber saab pahaseks. Kui nõndawiisi arwame, siis peaksid kõik seaduse wastu ehitjad trahwimata jääma, sest seaduse täitmise järele walwajad on nüüd kõik oma rahwusest isikud, sagedasti ka oma naabrid, sugulased ja tuttawad. Kuhu meie siis jõuaksime? Meie riik on rahwariik. Rahwas oma esitajate läbi annab seadusi, rahwas peab ise ka seadusi täitma.

Nõnda siis — käed külge kooli ja hariduse asja edendamiseks kõik, kellel kallis on meie rahwa ja rahwariigi tulewik!

* * *

Käesolewas kirjutöös awaldatud uue kooli põhjooned on kokkukõlas muu hulgas Saksa kuulsa kaswatusteadlase Dr. W. A. Lay ja meie oma koolimehe G. H. Niggoli mõtetega, mis leiduwad tähendatud meeste kirjutöös „Die Tatschule“ ja „Töökool ja õppekool“.